

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI
FAKULTA PEDAGOGICKÁ
Katedra psychologie

**PROBLEMATIKA ŠIKANY NA INTEGROVANÉ
STŘEDNÍ ŠKOLE**

Bakalářská práce

Hana Mašková

Učitelství praktického vyučování a odborného výcviku (2009-2012)

Vedoucí práce: Doc. PhDr. Jana Miňhová, CSc.

Plzeň, březen 2012

BIBLIOGRAFICKÝ ZÁZNAM :

Mašková, Hana. Výchova žáků učňovských a středních škol za mimořádných událostí: bakalářská práce (Bc). Plzeň: Západočeská univerzita, Fakulta pedagogická, Katedra psychologie, 2012. 67 listů. Vedoucí bakalářské práce Doc. PhDr. Jana Miňhová, CSc.

ANOTACE :

Bakalářská práce „ Problematika šikany na integrované střední škole“ je zaměřena na objasnění příčin šikany ve školním prostředí, ale i mimoškolním prostředí, kde se žáci pohybují. Setkávají se s ní zde jak žáci tak i pedagogičtí pracovníci. Praktická část se zabývá prevencí šikany a upozorněním na její nově vznikající formy.

ANNOTATION

Bachelor thesis "The issue of bullying in middle school integrated" is focused on the clarification of bullying at school, but also outside the school, where pupils live. They meet with it both as students and teachers. The practical part deals with the prevention of bullying and warning on emerging forms.

KLÍČOVÁ SLOVA :

Agresivita, agresor, kyberšikana, kyberstalking, kybergooming, oběť, prevence, rodina , stalking, sextingu, šikana, škola, učitel, žák.

KEYWORDS :

Aaggressiveness, aggressor, bullying, cyberbullying, disciple, education, family, trachet, school, vicitim, prevention.

Prohlašuji, že jsem předloženou závěrečnou práci vypracovala samostatně s použitím zdrojů informací a literárních pramenů, které uvádím v příloženém seznamu literatury.

V Plzni dne 31. března 2012

.....
vlastnoruční podpis

Zde bych chtěla poděkovat vedoucí své bakalářské práce Doc. PhDr. Janě Miňhové, CSc., za odborné vedení, trpělivý přístup a cenné rady. Dále bych chtěla vyjádřit vděčnost za poskytnutí cenných informací a názorů Ing. Pavle Mizerové. Nesmím zapomenout poděkovat i pedagogickému sboru a studentům Středního odborného učiliště Domažlice, škola Stod, kde jsem po tři roky vykonávala souvislou praxi a následně i výzkum pro mou bakalářskou práci, jmenovitě paní Mgr. Aleně Sedláčkové. Mé díky patří také mým blízkým, kteří mě podporovali.

OBSAH:

ÚVOD

I. TEORETICKÁ ČÁST

1	Základní pojmy.....	10
1.1.	Agresivita – agrese	10
1.2.	Násilí.....	10
1.3.	Šikana	11
1.4.	Problémové dítě.....	11
2	Stádia šikany.....	12
3	Členění aktérů šikany	15
3.1.	Osm aktérů šikany	15
3.1.1.	Agresor – iniciátor šikany.....	15
3.1.2.	Oběť.....	16
3.1.3.	Třídní publikum.....	17
3.1.4.	Zastánci – spolužáci, kteří se aktivně zastávají oběti	18
3.1.5.	Pedagog	18
3.1.6.	Rodiče zúčastněných dětí	18
3.1.7.	Místní komunita.....	19
3.1.8.	Veřejnost.....	19
4	Novodobé druhy šikany , směry šikany	20
4.1.	Novodobé druhy šikany.....	20
4.2.	Směry šikany	21
4.3.	Stalking.....	22
4.4.	Kyberšikana, online násilí	23
5	Legislativa postihující šikanu a šikanování v ČR.....	27
6	Prevence šikany	31
6.1.	Prevence šikany ve školách	31
6.2.	Základní cíle předcházení šikany	31
6.3.	Primární prevence šikany	32
7	Příznaky šikany	33
7.1.	Riziková místa šikany.....	33
8	Řešení šikany.....	34

8.1. Základní postup při řešení šikany	34
9 Shrnutí teoretické části	36

II. EMPIRICKÁ ČÁST

1 Formulace cíle a dílčích otázek výzkumu	37
2 Metody výzkumu	38
3 Výzkumný soubor	39
4 Průběh zvoleného výzkumu	40
5 Analýza dat a jejich interpretace	41
6 Shrnutí výsledků	51
ZÁVĚR	53
RESUMÉ	54
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	56
PŘÍLOHY :	59

Úvod

„Žádná jiná bytost není tak agresivní vůči jedincům svého druhu jak člověk.“

Alexander Mitscherlich

„Nejlepší cestou k vlastnímu neštěstí je zakrývat si oči před neštěstím jiných.“

Václav Havel

Téma mé bakalářské práce zní „Problematika šikany na integrované střední škole“

Z tohoto rozsáhlého problémového okruhu jsem si vybrala téma šikana a ve své práci se budu zabývat okrajově i novodobými fenomény – kyberšikanou.

Šikana je stará jako škola sama. Nejde o nový problém, jen se o ni dříve nesmělo veřejně hovořit. Jak se ale vyvíjí naše společnost a technika, rozšiřuje se spektrum metod šikany.

Bohužel výzkumy a policejní statistiky ukazují, že dnes dochází k nárůstu počtu případů šikany, a to ve všech sociálních skupinách, zvyšuje se počet agresorů a, což je hlavně alarmující, snižuje se jejich věková hranice. Setkáváme se s ní od mateřské školky až po vysoké školy, ale nejen ve školských zařízeních, ale i v zájmových kroužcích, také sportovních klubech, v práci (mobbing, bossing), ale i v rodině. Tuto skutečnost navíc podporuje i dnešní doba. Denně nám média ukazují slavné mocné lidi a ti neváhají ke svému postavení zneužívat druhé. Spousta počítačových her je zaměřena na násilí, které ale paradoxně vede k vítězství a moci.

První, teoretická část mé bakalářské práce je zaměřena na pojem šikana, její vnější znaky, vývoj, vztah oběti a agresora, charakteristiku, příčiny, formy, stádia, prevenci a řešení.

Druhá, praktická část je založena na výzkumu problematika šikany na Středním odborném učilišti Domažlice, škola Stod. Výzkum je zaměřen jak na žáky, tak i na učitelský sbor. Probíhal formou dotazníkového šetření.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 Základní pojmy

V této kapitole vysvětlíme některé pojmy spojené s problematikou šikany, které budeme v práci dále používat: **agrese, násilí, problémové děti, výchova a šikana.**

1.1. Agresivita – agrese

Agresivitu není nutné vždy chápat negativně. Nežádoucím jevem se stává ve chvíli, kdy agresivní jedinec nebo skupina napadá slabšího jedince nebo skupinu a narušuje tím sociální soužití.

V každém člověku je určitý stupeň agresivity, je třeba ji od mládí usměrnit a zmobilizovat do síly, která jedince posune blíž ke kladnému cíli, který si vytyčil. Podle Petry Vágnerové (1999) se předpoklady k agresivitě u jednotlivců liší. Čermák, (1998) definuje agresivitu jako nástroj k ovládnutí sociální skupiny a získání postavení, které umožní agresorovi prosadit svou moc, své názory a rozhodovat o osudu skupiny.

1.2. Násilí

Násilí je *„záměrné použití nebo hrozba použití fyzické síly proti sobě samému, jiné osobě nebo skupině či společnosti osob, které působí nebo má vysokou pravděpodobnost způsobit zranění, smrt, psychické poškození, strádání nebo újmu“*

(definice Světové zdravotnické organizace WHO).

K formám násilí páchaným na dětech patří psychické týrání, fyzické týrání, zanedbání, špatné zacházení a diskriminace. Mladiství se velmi často stávají oběťmi sexuálního zneužívání, tělesných trestů, ponižování, omezování osobní svobody a šikany.

Citát: *„Chudoba je nejhorší formou násilí,“*

(Mahátma Gándhí)

1.3. Šikana

Slovo šikana má původ ve francouzském „chicane“, což znamená „zlomyslné obtěžování, týrání, sužování, pronásledování, byrokratické lpění na liteře předpisů, například vůči podřízeným nebo vůči občanům, od nichž šikanující úředníci zbytečně vyžadují nová a nová potvrzení a razítka, nechávají je pro nic za nic čekat ...“

(Říčan, 1995, s. 95).

Ministerstvo školství definuje šikanu takto :

„Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit jedinci, ohrozit nebo zastrašovat jiného žáka, případně skupinu žáků. Je to cílené a obvykle opakované užití násilí jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí druhé osobě, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Může mít i formu sexuálního obtěžování až zneužívání. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako nápadné přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků...“

(Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy č. j. 28 275/2000 – 22 k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení)

1.4. Problémové dítě

Chris Kyraicou (Kyraicou, 2005) ve své knize „Řešení výchovných problémů ve škole“ popisuje několik možných problémů týkajících se výchovy, se kterými se můžeme na školách setkat, jde především o šikanu, záškoláctví, kriminalitu, ponižování. Aktéry těchto problémů jsou tzv. problémové děti. Jsou to děti, kteří jakýmkoliv negativním způsobem, svým chováním, svými výkony, lhaním, krádežemi, braním drog, pitím alkoholu, potulkou narušují vyučování a chod třídy.

Musíme se ale vyvarovat zařadit do této skupiny děti, které jsou nám nesympatické a nemáme je rádi, stačí, aby 2 x nepřinesly úkol, nebo zapoměly učební pomůcky. Takové děti bychom neměli řadit mezi problémové. Je na každém z nás, jaká si stanoví kritéria, měl by ale být objektivní a nezaujatý.

2 Stádia šikany

Podle Koláře (Kolář, 2005, s. 35) mají vazby při šikaně svůj vnitřní řád a svoji zákonitost.

Šikanování člení na :

1. přímou a nepřímou šikanu
2. fyzickou a verbální
3. aktivní a pasivní

Pokud tyto tři skupiny zkombinujeme, vznikne 8 druhů šikanování.

(podle tabulky 2., Kolář 2005, s. 32)

Fyzické aktivní přímé	- projev - věšení, škrcení, fackování, vražda
Fyzické aktivní nepřímé	- projev - „šéf“ pošle své pochopy, aby oběť zbili, zničili její věci
Fyzické pasivní přímé	- projev - agresor fyzicky brání oběti vykonávat jisté činnosti
Fyzické pasivní nepřímé	- projev - žádné požadavky oběti nejsou vyplněny
Verbální aktivní přímé	- projev - oběť je veřejně zesměšňována, slovně napadána, urážena
Verbální aktivní nepřímé	- projev - šíření pomluv
Verbální pasivní přímé	- projev - žádné odpovědi na pozdrav, případně dotazy
Verbální pasivní nepřímé	- projev - pokud je oběť neprávem obviněna ze skutků, které učinil agresor, nikdo se jí nezastane

Vývojové stádium se mění od počátku, od prvního stupně tzv. ostrakizmu až k pátému nejvyššímu stupni.

1. Stádium: zrod ostrakizmu

Většina z nás je mylně přesvědčena, že šikana vznikne v kolektivu, kde se vyskytne nepřizpůsobivý žák nebo skupina žáků, která je agresivní a naprosto nezvladatelná, chybí zde jakákoli kázeň, respekt. Nepřipustíme si, že první stupeň šikany vzniká velmi nenápadně a pomalu. Příznaky jsou mírné a zdánlivě zanedbatelné vtipy na pomalé, neoblíbené žáky. Ti se však cítí být méněcennými, někteří labilnější jedinci se uzavírají do sebe. Odmítají chodit do školy, a v dnešní době se s tím setkáváme již ve školce. Vždyť

dnes často slyšíme mladé maminky, když ve školce, nebo na pískovišti se najde jedinec, který druhým bere hračky a je zlý – jen ať si to děti vyřeší, musejí se otrkat. Dle mého názoru je to do jisté míry pravda, ale vždy by měl být již malý agresor usměrněn. Mělo by mu být vysvětleno, že takto se k slabším a mladším chovat nesmí. Nesmí je ani přehlížet, pomlouvat a dávat tak ostatním najevo, že tento chlapec nebo dívka si nezaslouží ničí pozornost jen posměch a pohrdání.

2. Stádium: fyzická agrese a přitvrzování manipulace

Ostrakismus může přejít do dalšího stádia, kde jsou nejčastější dvě příčiny:

1. Pokud vznikne ve třídě jakékoli napětí, je to podnět pro agresory, aby je ventilovali na obětech a tím uvolnili tlak, odreagovali se. V takových případech můžeme hovořit o tzv. scapegoatingu- vzniku obětního beránka, kterým nemusí být jen jedna osoba, za účelem upevnění zbytku skupiny.

2. Ve skupině se objeví více agresivních, asociálních jedinců a ti, pro potřebu uspokojení používají násilí, které je jejich přirozeností. U těchto jedinců dochází k prolomení posledních zábran a ti své jednání neustále opakují a stupňují.

V takovýchto případech pak záleží na ostatních členech skupiny. Pokud nebudou nakloněni takovému jednání, agresor neuspěje. V opačném případě šikana zakoření a přejde do třetího stádia.

3. Stádium: klíčový moment – vytvoření jádra

Pokud se ve třídě nenajde nikdo, kdo se agresivně postaví, vytvoří se skupinka agresorů, která začne spolupracovat a systematicky šikanovat nejslabší oběti. I když se vyskytne charakterově slušný žák či skupinka žáků, ctí pravidlo „nebojuj“. Tak, aniž by vědomě chtěli, bohužel posílí pozice agresorů a ti mají pocit vítězství a moci.

4. Stádium: většina přijímá normy agresorů

Pokud je chování skupiny agresorů akceptováno, stane se nepsaným zákonem třídy a je zde už nyní velmi obtížná náprava a změna z pozice pedagoga. Bohužel i slušní a milí žáci se začnou měnit a není výjimkou, když i oni se aktivně účastní ponižování a týrání slabších spolužáků. V případě, že nedojde k radikálnímu řešení vzniklé situace zvenčí, nastává páté stádium.

5. Stádium: totalita neboli dokonalá šikana

V tomto stádiu se většina třídy ztotožní s normami agresorů, účastní se aktivně. Třída se rozdělí na dva tábory, které se dají označit např. dozorce – vězeň, otrokář – otrok. Agresoři se sami nazývají nadlidi, plantážníci, králové a ostatní jim tak musejí říkat a podle toho se k nim chovat a sloužit jim, materiálně je podporovat, psát za ně úkoly. Agresoři se už neobejdou bez nutkání někomu ubližovat, ponižovat ho, využívat a fyzicky týrat. Chybí zde lidskost a jakýkoliv pocit viny.

Oběti jsou stále více ochotny udělat cokoli, jen aby nebyly bity a týrány. Pokud již šikana dosáhne v jejich případě neúnosnosti, uchylují se k vymyšlení nemocí, neomluvené absence, pokusům o sebevraždu. Mnohdy hledají východisko ve změně školy. V malých městech je to ovšem dost často nemožné.

Alarmující je to, že v pátém stupni všichni zúčastnění (jak terorizující tak terorizovaní) normy šikany přijmou, respektují je a platí pravidlo zákazu stěžovat si, žalovat, to se tvrdě trestá. I v případě, že je šikana náhodně odhalena, oběti odmítají svědčit, strach je větší než vidina možnosti osvobození od trýznitele.

Je velmi důležité, abychom znali tato stádia. Na základě těchto poznatků o vnitřním vývoji stádií šikany můžeme lépe terapeuticky pracovat a snadněji volit prostředky k odstranění problému.

3 Členění aktérů šikany

3.1. Osm aktérů šikany

Podle autorů (Říčan, Janošová, 2010, s. 53), nestačí objasnit jen pozice a role agresora a oběti, jsou zde i další zúčastněné strany, které nemalou měrou přispívají k vývoji nebo potlačení šikany:

- 1) agresor a jeho pomocníci
- 2) oběť
- 3) třídní „publikum“,
- 4) zastánci – spolužáci, kteří se aktivně zastávají oběti
- 5) pedagogové
- 6) rodiče zúčastněných dětí
- 7) místní komunita
- 8) veřejnost

3.1.1. Agresor – iniciátor šikany

U agresivnějších jedinců hrají významnou roli genetické faktory. Někteří autoři (Čermák, 1999) uvádějí, že vliv genů na agresivní chování jedince můžeme očekávat za těchto podmínek:

- pokud je normální rodina, kde se vyskytne extrémně agresivní jedinec, pak rodinné prostředí je nepatologické a agresivita u zmíněného jedince je způsobena biologickou abnormalitou,
- v případě, že větší počet členů rodiny je agresivní, lze předpokládat společnou přítomnost genetického faktoru,
- nesmíme opomenout, že je možné, že sami agresoři mnohdy předtím byli oběťmi, a aby se to již nikdy neopakovalo, raději se z nich stanou agresoři.

Agresivita se dá dělit podle toho k čemu slouží. (Martínek, 2009. s 13 – 17)

1. agresivita sloužící k dosažení určitého cíle
2. agresivita zapříčiněná organickým poškozením mozku
3. agresivita spojená s tzv. „výchovnou slepotou“ – rodiče
4. agresivita u dětí s neuspokojenou bazální jistotou

Rozdělení faktorů šikany:

První typ – hrubý, impulsivní, trpí kázeňskými problémy, nepřizpůsobivý

Forma šikany – tvrdá, nelítostná, používá ji na zastrašení ostatních

Prostředí – většinou v agresivní rodině

Druhý typ – navenek velmi klidný, někdy až úzkostlivý

Forma šikany – skrytá, rafinovaná

Prostředí – v dětství nedostatek lásky

Třetí typ – veselý, zábavný optimista, velmi oblíbený, mnohdy může být zvolen i za předsedu třídy

Forma šikany – zesměšňuje, šikanuje pro zábavu svou i ostatních

Prostředí – špatné morální hodnoty v rodině, nejbližším okolí, zaměstnaní rodiče

3.1.2. Oběť

Popsat typickou oběť šikanování je velmi složité, v některých případech se oběť může stát kdokoli z nás, který se odlišuje, a to i v pozitivním smyslu. Jde vlastně o to, že oběť neumí sama skrýt strach a neumí ani využít strachu druhých, je zakřiknutá, nejeví známky agrese, bojí se konfrontace s okolím. Velkým problémem a znevýhodněním je jakékoliv handicap nebo psychická retardace, rasová odlišnost. Dost často jsou oběťmi i děti často nemocné, sobecké, provokující, děti ze sociálně slabších rodin, děti, které nejsou solidární s ostatními.

Tyto děti se pak dostávají do role outsidera třídy, jsou tedy většinou izolované od ostatních, nemají kamarády, jsou přehlíženy. To způsobuje, že se víc uzavírají do sebe, dělají vše co se po nich chce, jen aby je už všichni nechali být a měli klid.

Typologie obětí :

- oběti „slabé“ – tato skupina zahrnuje osoby s tělesným nebo psych.handicapem
- oběti „silné“ a nahodilé
- oběti „deviantní“ a nekonformní

^[1] Valerie Besag rozlišuje několik podskupin:

- Pasivní oběti*** - děti jsou ustrašené, uzavřené do sebe, nemají přátele nejsou fyzicky zdatné, nevěří si, neumí se samy bránit
- Provokující oběti*** - jsou to děti, které schválně provokují, posmívají se, aby vyvolaly negativní reakce agresorů, pokud se to však obrátí proti nim, okamžitě si stěžují
- Účelové oběti*** - jsou to děti, které chtějí za každou cenu získat pozornost, být populární, stávají se tzv „třídními šašky,,
- Falešné oběti*** - jsou to děti, které jsou neustále nespokojené, soustavně si stěžují na všechno, jen aby získaly pozornost. Zde je nutné tyto skutečnosti prověřit, jestli se za tímto chováním neskrývá skutečně problém
- Útočící oběti*** - jsou to děti, které se ocitly v obou rolích, většinou jsou šikanovány dospělými a pak se kompenzují na mladších a slabších
- Útočníci*** - jedinci, kteří bez důvodu napadají ostatní. Předpokládá se, že své vrstevníky převyšují silou, nezdravou sebedůvěrou
- Úzkostní útočníci*** - jsou to jedinci, kteří nemají žádnou důvěru v sebe, mají problémy ve škole, v rodině, šikanováním ostatních si kompenzují své nízké sebevědomí

3.1.3. Třídní publikum

Slovo publikum již naznačuje jakou roli zde tito žáci hrají. Tím, že se nepostaví agresorovi, mu nepřímou dávají „zelenou“. Agresor má pocit moci, může demonstrovat svou sílu. Pokud šikana je dlouhodobá záležitost ve třídě a nikdo se proti ní nepostaví, mění to mentalitu třídy i slušní jedinci se občas okrajově zapojí. Tím roste moc agresora.

^[1] www.odrogach.cz/skola/sikana-a-nasili/charakteristika-obeti.html

ra, neboť se reálně snižuje možnost odhalení. Protože ten, kdo se byť i nezúčastňuje, jen mlčky pasivně přihlíží, by musel obvinít i sám sebe, že nic nepodnikl k zastavení agrese.

3.1.4. Zastánci – spolužáci, kteří se aktivně zastávají oběti

V dnešní době je sice jen malé procento dětí, které jsou z domova vedeny k pomoci druhým, spíše naopak, od rodičů doma slyší: hlavně se do ničeho neplet', starej se jen o sebe, Tito jedinci mají však velký vliv na třídní klima a na potlačení šikany ve třídě.

3.1.5. Pedagog

Pedagog mnohdy problémy šikany vědomě přehlíží. Důvodem jeho počínání je fakt, že podle MŠMT o šikaně, se vystavuje trestnímu stíhání, pokud problém šikany nevyřeší. Proto mnohdy učitel použije tu známou větu: „ At' si to děti vyřeší sami.“ Někdy si ani neuvědomí, že on sám přispěl k vyčlenění některého žáka z kolektivu. Stačí jen nešťastná poznámka o jeho fyzických schopnostech nebo neustálé shazování před žáky. Nebo dotazník s nesprávně formulovanými otázkami typu: Kdo je ve třídě nejméně oblíben, kdo je/ není tvým kamarádem ve třídě, nebo s kým bys nikdy na školní výlet nejel. I když test je anonymní, děti si to o přestávce poví. Úkol pedagoga při vyřešení šikany je velmi obtížný, obzvláště, pokud nemá podporu ostatních aktérů.

3.1.6. Rodiče zúčastněných dětí

Rodiče vědí o šikaně ve škole jen velmi málo, s dětmi toto téma neprobírají a ony se jim samy od sebe většinou nesvěří. Většina z nás rodičů, pokud například dítě začne chodit za školu a my máme ten problém řešit, naší reakcí je často: „ Jsi flákač, to by se ti líbilo chodit za školu, je to tvá jediná povinnost a nejsi schopen....“ Málokoho z nás v první chvíli napadne, že by naše dítě mohlo být obětí šikany a toto je jeho východisko z nastalé situace. Většinou dostane trest a kontrolujeme, zda do školy pravidelně chodí a třeba ho i doprovázíme, čímž nevědomky nahráváme agresorům (maminčin mazánek)

Rodiče agresorů se mnohdy ani nedozvědí, že jejich dítě je agresor a šikanuje slabší a bezbranné. V případě, že je škola o tomto prohřešku vyrozumí a vybidne je ke spolupráci, někteří reagují podrážděně nebo v mnoha případech i radostně s tím, že konečně se to jejich dítě umí prosadit. V takovém případě škola nemůže s těmito rodiči škola počítat při další úspěšné spolupráci při vyřešení problému a při potlačení šikany.

Samozřejmě, že nejsou všichni rodiče stejní, jsou mezi nimi i prosociálně orientovaní, kterým se výchova z různých důvodů nevydařila, ale jsou ochotni spolupracovat a zjednat nápravu.

Rodiče obětí se dozvídají o šikaně častěji. I přes zastrašování se děti doma svěří nebo se rodiče sami dopátrají, že se něco děje. Děti pak ale často žádají rodiče aby nezasahovali. Bojí se reakce agresora, ostatních žáků a mnohdy bohužel i reakce učitele. Stává se totiž, že agresorem je jinak úspěšný a oblíbený žák, mnohdy zvolený do funkce předsedy třídy, který je učitelův tzv. „mazánek“. V takovém případě má dítě strach, že ani učitel nebude na jeho straně. V tomto případě by měl rodič emočně podpořit své dítě, zajistit jeho ochranu, mnohdy bohužel není jiné východisko, než změnit školu pokud se problém nepodaří vyřešit.

3.1.7. Místní komunita

Důležitým faktorem je lokalita ve které se škola nachází a její zázemí. Zasahují zde jak pozitivně tak i negativně sociální sítě rodičů, místní politici, sponzoři.

3.1.8. Veřejnost

Většinou se vztah škola rodiče - odvíjí od vzájemné nedůvěry a opatrnosti. Pro správnou výchovu a potlačování rozmáhající se šikany na školách i mimo ni je ale nutné získat oboustrannou důvěru, spolupráci a loajalitu.

4 Novodobé druhy šikany , směry šikany

4.1. Novodobé druhy šikany

Moderní komunikační technologie a informační technologie s sebou nepřinášejí jen pozitivní aspekty, jako je rychlá, dostupná a levná komunikace, ale bohužel i negativa v podobě šikany, vydírání. Někteří z nás si neváží možnosti volné komunikace s celým světem, bohužel spekulují jak ublížit, ponížit. V době, kdy se především mládež neobejde bez moderní techniky, kdy se již na základních školách učí děti základům PC, je počítačová šikana – cyberbullying jedním z hlavních problémů současnosti.

Šikana a agresivní chování ve škole nabývá nových rozměrů a podob. Oběti se již nebojí ran pěstí, pomluv, posměšků a ničení věcí, nebojí se chodit do školy dříve, nebojí se přestávky a konce vyučování. Bojí se zazvonění svého telefonu, otevření svého e-mailu. Bojí se nové formy šikany, kyberšikany, stalkingu, kyberstalkingu, kybergoomingu.

V současné době se touto problematikou zabývá projekt ^[2]E-Bezpečí. Tento projekt zahájil činnost v roce 2008 za jeden rok trvající podpory Grantové agentury ČR. Od roku 2009 se projekt osamostatnil a dosud je jedním z klíčových projektů Pedagogické fakulty UP v Olomouci. Nové rozměry a kvalitu nyní dodává projektu E-Bezpečí grantový projekt ^[3]E-Synergie - vědeckovýzkumná síť pro rizika elektronické komunikace, který začal svou činnost v dubnu 2011. S projektem E-Bezpečí úzce spolupracuje Policie ČR, je podporován klíčovými ministerstvy Ministerstvem vnitra České republiky, Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy. Zaujímá velmi důležité místo v oblasti prevence online kriminality a to i na mezinárodní úrovni. V roce 2009 získal tento projekt 3. místo v národním kole Evropské ceny prevence kriminality MVČR.

Základem činnosti je práce v terénu s cílovými skupinami různého věku. Projekt je zaměřen na žáky od 1. stupně základních škol, učitele, vychovatele, pracovníky orgánů sociálně - právní ochrany dětí, policii, a v nemalé míře i na rodiče.

[2] Projekt E-Bezpečí URL: <<http://www.e-bezpeci.cz>>.

Zaměřuje se na prevenci, školení, besedy a multimediální přednášky, doprovázené prezentacemi s videoukázkami. Provádí pravidelná výzkumná šetření, provozuje online poradnu, vydávají řadu tiskovin určených pro učitele i žáky.

Projekt se specializuje zejména na:

a) Kyberšikanu

(různé formy vydírání, vyhrožování, poškozování obětí s pomocí informačních a komunikačních technologií)

b) Kybergrooming

(komunikace s neznámými uživateli internetu vedoucí k osobní schůzce)

c) Kyberstalking a stalking

(nebezpečné pronásledování s použitím ICT)

d) Rizika sociálních sítí

(zejména síť Facebook)

e) Hoax a spam,

f) Zneužití osobních údajů v prostředí elektronických médií

4.2. Směry šikany

Šikana nemusí mít vždy podobu šikany žák na straně agresora – obětí je opět žák. Dalšími směry může být : Učitel x žák obráceně žák x učitel, učitel x rodič, rodič x učitel, učitel x učitel, ředitel x učitel. (Martínek, 2009)

V případě šikany učitel x žák se tento jev projevuje neschopností učitele brát na všechny děti stejný metr. Učitel neoblíbeného žáka hodnotí přísněji, dává mu složitější otázky při zkoušení. Neustále ho napomíná a stěžuje si na něj na pedagogických poradách. Velmi snadným cílem šikany je ale na druhé straně i učitel. Žák úmyslně provokuje, vyrušuje, dělá posměšky a grimasy za zády vyučujícího. Pokud je vyučující hendikepovaný, velice snadno se stává předmětem šikany.

Také druh šikany rodič x učitel a obráceně učitel x rodič je častým jevem. V prvním případě si rodič myslí, že všechno ví nejlépe, snaží se radit učiteli jak má učit, zkoušet a hodnotit jeho dítě. Hlavním problémem je šíření informací, které by měly být interní. Pokud se řeší problémy mezi jednotlivými kolegy pedagogy, měly by se řešit pouze na půdě školy a nemělo by se z toho stát veřejné probírání a řešení daného problému i mimo

školu. Je to „voda na mlýn,, takovýmto rodičům, myslí si pak, že mohou s učiteli manipulovat a poučovat je.

V případě, že rodič ví o svém problémovém dítěti a je ochoten spolupracovat se školou, může se učitel dostat do situace, kdy bude mít snahu rodiče vychovávat, radit jim a nařizovat jak mají dítě trestat apod. To se projevuje u rodičů pocitem viny, sevřeným žaludkem, kdykoli mají jednat s tímto učitelem.

Pokud se jedná o šikanu mezi spolupracovníky na úrovni učitel x učitel, nazýváme toto chování ^[3] **mobbingem**. Mobbing označuje nejrůznější formy znepríjemňování života na pracovišti. Charakteristická je pro ně skrytost, rafinovanost a zákeřnost. Při rozhodování, zda už jde o mobbing, se užívá tzv. Leymannova pravidla: za mobbing lze považovat pouze chování, které se objevuje alespoň 1× týdně po dobu minimálně 6 měsíců. V případě, že se jedná o šikanu za strany nadřízeného jedná se o tzv ^[3] **bossing**. (strach o vlastní pozici, negativní osobní vlastnosti nadřízeného, strach z opozic).

4.3. Stalking

Novela zákona ^[4] č. 40/2009 Sb, (trestní zákon) zahrnuje celkem 420 paragrafů, které již řeší novodobé aspekty šikany a agrese na lidech. § 109 Mladiství tohoto zákona specifikuje trestní odpovědnost mladých, sankce jim ukládané upravuje zákon o soudnictví ve věcech mládeže, 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů. V roce 2011 vyšla novelizace tohoto zákona a to 301/2011 Sb., kde se stalking stal trestným činem již i u nás. Jako první země, která tento novodobý způsob šikany zahrnula do trestního práva, byly USA již v roce 1990, následovalo Rakousko v druhé polovině roku 2006, v roce 2007 se přidalo Německo. Novela trestního zákona č. 40/2009 Sb. platná od 1.1.2010 klasifikuje stalking jako trestný čin § 354

Nebezpečné pronásledování

§354 (1) Kdo jiného dlouhodobě pronásleduje tím, že

- a) vyhrožuje ublížením na zdraví nebo jinou újmou jemu nebo jeho osobám blízkým,
- b) vyhledává jeho osobní blízkost nebo jej sleduje,

^[3] sikana.i-extra.net/mobbing-bossing-sikana-na-pracovisti/

^[4] www.zakonynawebu.cz/

- c) vytrvale jej prostřednictvím prostředků elektronických komunikací, písemně nebo jinak kontaktuje,
- d) omezuje jej v jeho obvyklém způsobu života, nebo
- e) zneužije jeho osobních údajů za účelem získání osobního nebo jiného kontaktu a toto jednání je způsobilé vzbudit v něm důvodnou obavu o jeho život nebo zdraví nebo o život a zdraví osob jemu blízkých, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo zákazem činnosti.

§354 (2) Odnětím svobody na šest měsíců až tři roky bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1

- a) vůči dítěti nebo těhotné ženě,
- b) se zbraní, nebo
- c) nejméně se dvěma osobami.

^[4] Srovnání proběhlo na desetitisících respondentech v USA a dalších zemích.

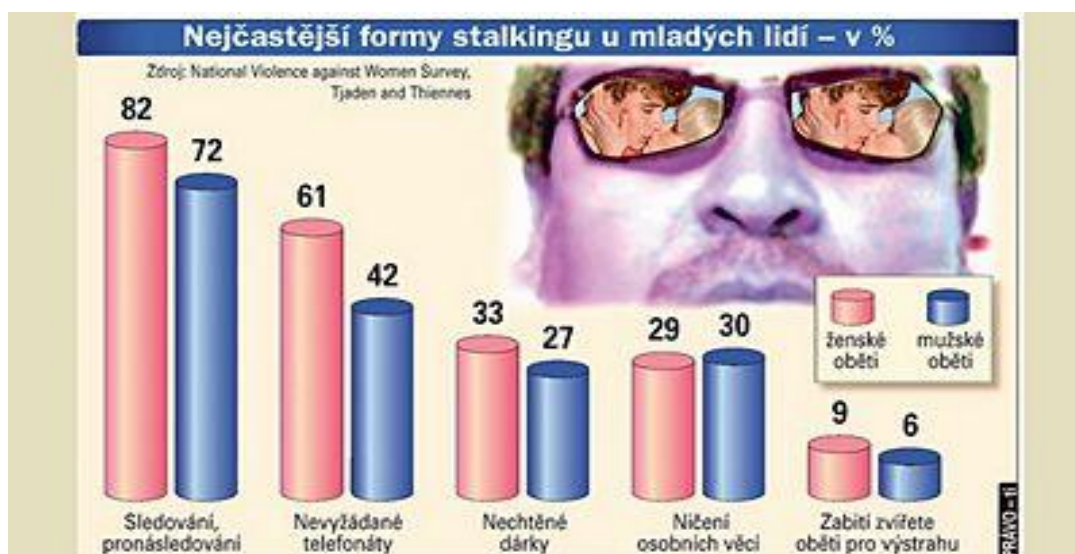

FOTO: Jan Tihlařík, Právo

4.4. Kyberšikana, online násilí

Kyberšikana je specifický druh šikany, ke svým útokům využívá agresor elektronické prostředky jako jsou mobilní telefony – SMS, MMS, volání, internet, emaily, chatování, webové stránky, Účelem je ublížit, zesměšnit, ponižít.

Dnešní mládež tráví spoustu volného času na internetu, skoro každý žák i základní škole má již svůj vlastní mobil, doma pak přístup na internet a každý z nich je pak nějaké sociální sítí jako je Lidé.cz, Facebook, Badoo, Seznamka, Instant messaging, Google+, MySpace, Twitter...

Bohužel tento volný přístup na informační a komunikační technologie má za následek přibývání online násilí. Je třeba zdůraznit, že za rizika kyberšikany nenesou odpovědnost moderní technologie, ale lidský zdroj – člověk.

30. srpna 2005 vznikl projekt Minimalizace šikany pod záštitou NADACE O2. Jeho cílem bylo snížit výskyt šikany na našich školách. V roce 2010 tato nadace rozjela projekt ^[5] **Kampaň 2010** - na české školy putovaly materiály na téma kyberšikana.

Mobilní telefon

(volání, SMS, MMS správy, videa v telefonu)

Volání

snadná komunikace

forma šikany:

neustálé volání, nemravné obtěžování, vydírání, zastrašování

SMS správy

zkratka Short Message Service – krátká textová zprava

forma šikany:

obsah těchto zpráv je hanlivý, oplzlý, ponižující

MMS správy :

zkratka Multimedia Messaging Service

Forma šikany:

posílání ponižujících, zesměšňujících nahrávek videí, hlasových zpráv, a fotografií mnohdy se sexuálním podtextem, které mohou sloužit k vydírání

E-mail

nejrozšířenější internetová služba, která umožňuje posílání, zpráv, videí, fotek, obrázků

Forma šikany:

posílání ponižujících, zesměšňujících, výhrůžných zpráv, rozesílání upravených fotografií a nahrávek videí, možnost zneužití přístupového hesla

[5] www.minimalizacesikany

Instant messaging	internetová online komunikace, online zprávy (ICQ, Skipe..)
Forma šikany :	umožňuje rychle reagovat i na podněty, které se týkají šikany uživatelé jsou v reálném čase, více uživatelů najednou
Webové stránky	jsou dostupné celé veřejné společnosti, jsou velmi oblíbené, lze vkládat různé dokumenty, své fotografie, psát deník, vkládat různé informace o sobě, přátelích, rodině
Forma šikany:	dostupné informace, fotografie, poznatky o ostatních jsou snadno přístupné a tudíž lze tyto informace zneužít
Chatování místnosti	umožňují uživatelům synchronní komunikaci, u mládeže je chatování velmi rozšířené, je to levný způsob seznamování s mnoha lidmi najednou, z různých koutů nejen naší země
Forma šikany:	vzhledem k tomu, že jsou zde díky přezdívкам v anonymitě, často tato skutečnost vede k zneužívání, nadávkám, urážkám
Stránky s hostitelskými videy (YouTube.com, Stream.cz) – veřejné video-servery, na kterých lze rozšiřovat soukromá videa, velmi rozšířený, administrátoři se sice snaží závadná videa odstraňovat, ale ne vždy dostatečně rychle	
Forma šikany:	velmi snadný způsob rozšíření nesilného, ponižujících, rasově motivujících videa, jsou zde k nahlédnutí videa, která byla natočena ve škole, ať už se jedná o žáky nebo učitele
Online násilí	Líbímseti.cz, Spolužáci.cz, Facebook.com - v současné době nejrozšířenější server, uživatelé zde mezi sebou sdílejí své fotografie videa, hrají online hry. Tyto servery se snaží přimět uživatele, aby na sebe prozradili co nejvíce osobních údajů, a poskytují jim za to různé výhody.

Forma šikany: zneužití osobních údajů, fotografií, umístování ponižujících, sexuálně a rasově zaměřených komentářů např. na osobní profil uchazeče

Zneužívání moderní informační techniky se může projevit i v dalších podobách

^[6] Dětská pornografie: zobrazení dětí při sexuálním aktu, jejich nahota, také zvukové zobrazení

Flaming: nepřátelské chování (nadávky, urážky, vyhrožování)

Google bombing: způsob, jakým lze zneužít vlastností internetové vyhledávače Googole

Happy slapping: překlad zní „spokojené fackování“ agresor nebo skupina agresorů si vyhlédnou oběť a bez jakéhokoli varování ji napadnou a zbijí, vše je nahráváno a poté umístěno na některou ze sociálních sítí na internetu

Hoax: v překladu podvod, žert, mystifikace, zasílání falešných poplašných zpráv, prosby o pomoc, apod

Homofonie: diskriminace, odpor k homosexuálně zaměřeným osobám, jejich vystavení posměchu, šikaně, násilí na sociálních sítích

SMS Spoding: zasílání falešných zpráv, psaní z cizích SIM karet, psaní z nezveřejněného telefonního čísla (tzv. skryté číslo)

Kybergrooming: jedná se o osobu, která se snaží svou oběť postupně zmanipulovat, přinutit ji k poslušnosti, k osobní schůzce - zneužívá důvěřivosti, naivity, touhy oběti po dobrodružství, náklonnosti

Phishing – snaha za použití techniky získat citlivé a osobní údaje oběti (číslo účtu, heslo...)

^[6] Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/92/EU ze dne 13. prosince 2011 o boji proti pohlavnímu zneužívání a pohlavnímu vykořisťování dětí a proti dětské pornografii

5 Legislativa postihující šikanu a šikanování v ČR

Zde jsem považovala za nutné zdůraznit několik paragrafů z trestního zákona, který od 1. ledna 2010 a je vyhlášený ve Sbírce zákonů pod č. 40/2009; a zároveň byl zrušen původní trestní zákon. Šikanózního jednání se týkají následující paragrafy:

§184 Pomluva

Kdo o jiném sdělí nebo použije medií - tisku, rozhlasu, televize, veřejně přístupné počítačové sítě k nepravdivým údajům, kterým způsobí značnou měrou ohrožení jeho vážnosti u spoluobčanů, zejména poškození jej v zaměstnání, narušení jeho rodinných vztahů nebo způsobí mu jinou vážnou újmu bude potrestán 1 až 2 roky odnětí svobody.

§185 Znásilnění

Kdo pod pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy donutí oběť k pohlavnímu styku, nebo kdo k takovému činu zneužije jeho bezbrannosti, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až dvanáct let. Odnětím svobody na deset až osmnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li tímto činem smrt.

§186 Sexuální nátlak

Kdo jiného násilím, pohrůzkou násilí nebo pohrůzkou jiné těžké újmy donutí k pohlavnímu sebeukájení, k obnažování nebo jinému srovnatelnému chování, nebo kdo k takovému chování přiměje jiného zneužívaje jeho bezbrannosti, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až dvanáct let. Odnětím svobody na deset až šestnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem smrt.

§189 Kuplířství

Kdo jiného přiměje, zjedná, najme, zláká nebo svede k provozování prostituce, nebo kdo kořistí z prostituce provozované jiným, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až na osm let, zákazem činnosti nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty. Odnětím svobody na pět až dvanáct let nebo propadnutím majetku bude pachatel potrestán, způsobí-li činem těžkou újmu na zdraví. Odnětím svobody na osm až patnáct let nebo propadnutím majetku bude pachatel potrestán, způsobí-li činem smrt.

§190 Prostituce ohrožující mravní vývoj dětí

Kdo provozuje prostituci v blízkosti školy, školského nebo jiného obdobného zařízení nebo místa, které je vyhrazeno nebo určeno pro pobyt nebo návštěvu dětí, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta. Kdo organizuje, střeží nebo jiným způsobem zajišťuje provozování prostituce v blízkosti školy, školského nebo jiného obdobného zařízení nebo místa, které je vyhrazeno nebo určeno pro pobyt nebo návštěvu dětí, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty. Odnětím svobody na šest měsíců až pět let nebo propadnutím majetku bude pachatel potrestán, spáchá-li tento čin : nejméně na dvou takových místech, nebo opětovně.

§191 Šíření pornografie

Kdo vyrobí, doveze, vyveze, proveze, nabídne, činí veřejně přístupným, zprostředkuje, uvede do oběhu, prodá nebo jinak jinému opatří fotografické, filmové, počítačové, elektronické nebo jiné pornografické dílo, v němž se projevuje násilí či neúcta k člověku, nebo které popisuje, zobrazuje nebo jinak znázorňuje pohlavní styk se zvířetem, bude potrestán odnětím svobody až na pět let, zákazem činnosti nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.

§192 Výroba a jiné nakládání s dětskou pornografií

Kdo přechovává, vyrobí, doveze, proveze, nabídne, činí veřejně přístupným, zprostředkuje, uvede do oběhu, prodá nebo jinak jinému opatří fotografické, filmové, počítačové, elektronické nebo jiné pornografické dílo, které zobrazuje nebo jinak využívá dítě nebo osobu, jež se jeví být dítětem anebo kdo kořistí z takového pornografického díla zbohatne, bude potrestán odnětím svobody na šest měsíců až osm let.

§193 Zneužití dítěte k výrobě pornografie

Kdo přiměje, zjedná, najme, zláká, svede nebo zneužije dítě k výrobě pornografického díla nebo kořistí z účasti dítěte na takovém pornografickém díle zbohatne, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až osm let.

§198 Týrání svěřené osoby

Kdo týrá osobu, která je v jeho péči nebo výchově, bude potrestán odnětím svobody na jeden rok až osm let. Odnětím svobody na pět až dvanáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem těžkou újmu na zdraví nejméně dvou osob, nebo smrt.

§201 Ohrožování výchovy dítěte

Kdo, byť i z nedbalosti, ohrozí rozumový, citový nebo mravní vývoj dítěte tím, že ho svádí k zazahálčivému nebo nemravnému životu, umožní mu vést zahálčivý nebo nemravný život, opatrovat pro sebe nebo pro jiného prostředky trestnou činností nebo jiným zavrženímhodným způsobem, závažným způsobem poruší svou povinnost o ně pečovat nebo jinou svou důležitou povinnost vyplývající z rodičovské zodpovědnosti, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta. Kdo umožní, byť i z nedbalosti, dítěti hru na výherním hracím přístroji, který je vybaven technickým zařízením, které ovlivňuje výsledek hry a které poskytuje možnost peněžité výhry, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok, peněžitým trestem nebo zákazem činnosti. Odnětím svobody na šest měsíců až pět let bude pachatel potrestán, spáchá-li tento čin ze zavrženíhodné pohnutky, pokračuje-li v páchání takového činu po delší dobu, páchá-li takový čin opětovně, nebo získá-li takovým činem pro sebe nebo pro jiného značný prospěch.

§205 Krádež

Kdo si присvojí cizí věc tím, že se jí zmocní, a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoliv nepatrnou, čin spáchá vloupáním, bezprostředně po činu se pokusí uchovat si věc násilím nebo pohrůžkou bezprostředního násilí, čin spáchá na věci, kterou má jiný na sobě nebo při sobě, nebo čin spáchá na území, na němž je prováděna nebo byla provedena evakuace osob, bude potrestán odnětím svobody až na deset let, zákazem činnosti nebo propadnutím věci nebo jiné majetkové hodnoty.

§352 Násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci

Agresoři, kteří vyhrožují skupině obyvatel usmrcením, ublížením na zdraví nebo způsobením škody velkého rozsahu, nebo jim vyhrožují pro jejich skutečnou nebo domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání nebo proto, že jsou skutečně nebo domněle bez vyznání, mohou být odsouzeni k odnětí svobody od šesti měsíců do tří let.

§353 Nebezpečné vyhrožování

Kdo jinému vyhrožuje usmrcením, těžkou újmou na zdraví nebo jinou těžkou újmou takovým způsobem, že to může vzbudit důvodnou obavu, bude potrestán odnětím svobody až na jeden rok nebo zákazem činnosti. Odnětím svobody až na tři léta nebo zákazem činnosti bude pachatel potrestán, spáchá-li čin jako člen organizované skupiny, vůči dítěti nebo těhotné ženě, se zbraní, na svědkovi, znalci nebo tlumočnickovi v souvislosti s výkonem jejich povinnosti, nebo na zdravotnickém pracovníkovi při výkonu zdravotnického zaměstnání nebo povolání směřujícího k záchraně života nebo ochraně zdraví nebo na jiném, který plnil svoji obdobnou povinnost při ochraně života, zdraví nebo majetku vyplývající z jeho zaměstnání, povolání, postavení nebo funkce nebo uloženou mu podle zákona.

§356 Podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod

Kdo veřejně podněcuje k nenávisti k některému národu, rase, etnické skupině, náboženství, třídě nebo jiné skupině osob nebo k omezování práv a svobod jejich příslušníků, kdo se spolčí nebo srotí bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta. Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta bude pachatel potrestán, spáchá-li čin tiskem, filmem, rozhlasem, televizí, veřejně přístupnou počítačovou sítí nebo jiným obdobně účinným způsobem, nebo účastní-li se aktivně takovým činem činnosti skupiny, organizace nebo sdružení, které hlásá diskriminaci, násilí nebo rasovou, etnickou, třídní, náboženskou nebo jinou nenávist.

6 Prevence šikany

6.1. Prevence šikany ve školách

Při řešení šikany narážíme na řadu překážek. Patří mezi ně chování samotných žáků, učitelů, ředitelů a v neposlední řadě i nedostatečná legislativně – kázeňská pravomoc školy.

Preventivně proti šíření šikany působí i další činnosti, na které je třeba se zaměřit a nepodceňovat sebemenší náznak agrese ve třídě nebo ve škole. Je třeba zabezpečit dozory ve škole a zvýšenou snahou, pozorováním a dotazy odhalovat šikanu a ihned v zárodku ji správně řešit. Se žákem, který se na základě pozorování zdá být potenciální obětí, systematicky pracujeme, účelem této práce je povzbuzení, zvyšování sebedůvěry a odolnost proti násilí. Důležitá je i práce s možným budoucím agresorem: dětmi, které jsou agresivní, jejichž rodinné prostředí inklinuje k násilí, kteří v takovém prostředí vyrůstají a tudíž se s tímto stylem života ztotožňují. Pavel Říčan (Říčan, 1995, s. 91), dokonce ve své knize hovoří o tom, jak dát dětem ve škole pocit bezpečí, a píše zde i o tzv. „výchově k násilí „

Převážná část pedagogů při střetu s šikanou je bezradná, chybí jim teoretické a praktické poznatky, mnohdy mají snahu řešit daný problém, ale velmi často se dopouštějí omylů a chyb, které jsou již nenapravitelné. Stále častěji se totiž i samotní pedagogové stávají oběťmi. Podle studie „Učitel jako oběť“, která byla prezentována v časopise *Pedagogika*, tak více než deset procent středoškolských profesorů v Čechách, uvažuje o odchodu ze školství.^[7]

Myslím si, že by jak budoucí učitelé, tak i ti stávající měli mít možnost účastnit se seminářů a kursů, které by je připravily na řešení situací v oblasti sociálně – patologických jevů, seznámily s možnostmi prevence a řešení šikanování na školách. Studenti pedagogické fakulty by při své souvislé praxi měli učit žáky s deviantními projevy pod dohledem zkušených pedagogů, kteří by jim pomohli při zvládnání obtížných situací a tím je připravovali na správné zvládnutí šikany na školách.

6.2. Základní cíle předcházení šikany

Mezi základní cíle a pravidla při předcházení agrese a šikany patří správná výchova ke zdravému životnímu stylu, rozvíjení tvořivosti, možnosti samostatného uvažování, kritického myšlení, podílení se na dění ve třídě, Tím se snižuje riziko vyčleňování

^[7]URBANOVÁ, Michaela. Učitelé se obávají šikany od žáků, mnozí uvažují o odchodu. *Novinky.cz* [online]. 2009-12-29 [cit. 2012-12-14].

některých žáků z kolektivu. Důležitou součástí prevence je začlenění příslušných kapitol o výchově do výuky vhodných předmětů proti šikaně, rasové diskriminaci. Příkladem je například přírodopis, kde se studenti dozvídají o lidských rasách, zdraví a bezpečí člověka, biologie, přírodopis a občanská nauka přidá sexuální výchovu, v chemii jsou to návykové látky, kde se učivo zaměří i na možné poškození organismu atd. Další možností je vytváření široké nabídky volnočasových aktivit, které slouží k zapojení žáků mimo školu. Odpadá tím jejich toulání, které mnohdy z nudy vede k páčání trestné činnosti a šikaně vrstevníků.

6.3. Primární prevence šikany

Všechny programy, které se zabývají primární prevencí šikany se opírají o podporu kladných vztahů ve skupině. Snaží se o vymezené přijatelného, motivujícího a správného nastavení jednání v kolektivu. V těchto programech jsou všichni seznámeni s možnými projevy chování agresora a oběti a s jejich pocity.

Program může směřovat trojím způsobem:

1. O šikaně se přímo nemluví, cílem je vytvářet zdravé klima ve třídě a tím zamezit vzniku šikany
2. O šikaně se žáci postupně dozvídají všechno, vědí o formách a stádiích šikany, dozvídají se, jak sami mohou v takovém případě, když přijdou se šikanou do styku zachovat a oběti pomoci.
3. Vrstevnické intervenční programy jsou zaměřeny na pomoc ve skupině, zabývají se narovnáním vztahů ve skupině. Jsou podnět, aby zdravé jádro kolektivu se mohlo více rozvíjet a prosadit. Mají za úkol pomáhat rizikovým jedincům o sociální začlenění, rozvíjí jejich komunikační dovednosti, učí je jak se nekonfliktně chovat jak asertivně jednat. Cílem je vymežit základní pravidla a kroky, které vedou k nápravě. Toto musí být v součinnosti se všemi zúčastněnými, tedy žák, rodič, učitel.

7 Příznaky šikany

Je velmi nepravděpodobné, že oběť přijde sama za dospělým, ať již za jedním z rodičů nebo za pedagogem, a oznámí, že je jí ubližováno, že je šikanována. Důvodem tohoto chování je strach z agresora, který oběti vštěpuje, že pokud to někomu poví, bude to daleko horší a stejně mu nic neprokáže. Velmi časté je zastrašování typu: „Zkus něco ceknout a dostaneš nakládačku, my si tě najdeme“ a podobně.

Často se oběť stydí, že není schopna se proti tomu ubránit, bojí se, že při výslechu bude muset odpovídat na nepříjemné otázky, že bude tázána na věci, na které by raději zapomněla. Má obavu, že pokud se nepodaří šikana vyřešit, bude muset odejít z kolektivu někam jinam a protože si nevěří, myslí si, že tam to bude stejné, ne-li horší. Tady si již zvykla a má tady i přátele.

Varovným signálem jak pro rodiče, tak i pro učitele by měla být změna chování jednotlivce, ve škole i celé třídy. Pokud si dítě najednou začne vymýšlet různé nemoci, proč nemůže do školy, když ze školy nechodí stejnou cestou, chodí pozdě, špinavé, roztrhané, hladové (peníze na obědy a svačiny musí odevzdávat), ztrácí věci, doma je tiché, ztrácí zájem o učení, má neklidný spánek, čeká až někdo z dospělých půjde stejným směrem jako on-je něco špatně.

V téhle chvíli musíme být velmi citliví při zjišťování příčin této změny v chování. Dítě by se ještě více mohlo uzavřít do sebe a dospět k závěru, že mu stejně nikdo nepomůže. Mohlo by dojít až k myšlenkám na sebevraždu jako jedinému prostředku jak se vymanit z nastalé situace. Zde je nutná spolupráce rodiny a školy, případně kamarádů oběti.

7.1. Riziková místa šikany

Patří sem místa ve škole, kde dochází nejčastěji k šikaně. Na prvním místě je třída, zde žáci tráví nejdélší dobu, k šikaně dochází o přestávkách, kdy není přítomna dospělá osoba. Totéž platí i o toaletách, šatnách: i zde jsou děti bez dozoru a prostory jsou mnohdy skryté okolí. Například šatny ve sklepních prostorách budov školy. V mnohých školách, kde problém šikany již řešili, zavedli dozor i v těchto prostorách.

8 Řešení šikany

Než dojde k vyšetřování šikany, musí učitel zvážit, zda je reálná naděje na zdárné vyšetření případu. Může se stát, že není dostatek důkazů a ani samotná oběť nechce problém řešit. V tomto případě je podle mého názoru vhodnější danou situaci pečlivěji sledovat, zapisovat poznatky, a nezapomenout na jisté kroky, které povedou k zamezení možnosti šikany. Například dozor ve třídě i o přestávce, dozor v šatně. Při ukončení vyučování například požádat agresora o pomoc při odnesení pomůcek do kabinetu – tím dáme nenápadně oběti možnost včasného odchodu domů.

Pokud se však rozhodneme šikanu řešit musíme si uvědomit, že tento případ budeme muset vyřešit až do konce. A to i za předpokladu, že budeme muset na vyřešení spolupracovat v závažných případech s Policií ČR.

„Komplot velké šestky,“ jak nazval ve své knize *Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc* M. Kolář (1997) shrnuje okolnosti, které mohou bránit při řešení šikany.

- 1) oběť nedokáže, nebo se bojí vypovídat o tom jakým způsobem byla šikanována, čemu byla vystavena
- 2) agresori po celou dobu vyšetřování neustále přesvědčivě a organizovaně lžou
- 3) ostatní spolužáci buďto mlčí, nebo také lžou, objevují se falešní svědkové
- 4) rodiče agresora jsou přesvědčeni o nespravedlivém nařčení jejich dítěte, svalují vinu na oběť
- 5) rodiče oběti mají strach z případného vyšetřování – bojí se odezvy agresora
- 6) při pokročilé šikaně brání nevědomě vyšetřování i učitel

8.1. Základní postup při řešení šikany

- 1) V případě podezření kontrolovat dění ve třídě a požádat i ostatní vyučující o větší pozornost. Své podezření oznámit i řediteli školy a výchovnému poradci.
- 2) Pokusit se vyzvědět od možných svědků veškerá dostupná fakta. Pokud možno jednotlivě vyslechnout zúčastněné svědky a pokaždé si vše řádně zaznamenat. Důležité jsou časy, místa.
- 3) Kontaktovat rodiče oběti a dohodnout se na spolupráci a ochraně oběti.

- 4) Vyslechnout oběť, ubezpečit ji, že nemusí mít obavu, pokusit se získat její důvěru, ubezpečit ji o důvěrnosti sdělených informací.
- 5) Vyslechnout agresory – využít momentu překvapení, nepřipustit domluvu výpovědí. Pokud je agresorů více, určit jejich nejslabší článek a přimět jej ke spolupráci. Osvědčený způsob je konfrontace agresorů na základě dostatečných důkazů. Již pak nejsou takovými hrdiny a svalují vinu jeden na druhého, vypovídají, co oni..., ale on ne.
- 6) Pozvat jednotlivě rodiče oběti a rodiče agresora, požádat je o podílení se na úspěšném řešení daného problému
- 7) Pokud máme již problém šikany zvládnutý je důležité citlivě jej rozebrat, vysvětlit nebezpečnost tohoto jednání a upozornit na následky a sankce. Je třeba prodiskutovat s dětmi daný problém.
- 8) Nesmíme zapomínat i nadále pracovat s agresorem a chránit oběť.
- 9) Ustanovit výchovná opatření, o kterých rozhoduje pedagogická rada (důtka třídního učitele, ředitelská důtka, snížená známka z chování) při zvláště nebezpečném a opakovaném chování dítěte, může ředitel navrhnout rodičům agresora dobrovolné umístění v diagnostickém ústavu nebo podá návrh orgánu sociální právní ochrany dítěte k zahájení řízení.

Za určitých okolností je vhodnou formou při řešení šikany, konfrontovat oběť s agresorem. Na takový postup musí být oběť pečlivě připravena, motivována a sto-procentně věřit učiteli, který celý incident vyšetřuje a přestupek šikany řeší. Důvodem k tomuto řešení je přesvědčit agresora, že se ho již oběť nebojí, že je připravena se bránit a nenechat si šikanování líbit. Tím okamžitě agresor ztrácí příčinu proč oběť šikanuje, ona se ho již nebojí. Ztrácí také na pozornosti okolí a ve většině případů agresora – on potřebuje pozornost okolí.

S touto formou řešení musíme postupovat velmi opatrně a hlavně, vždy nezapomenout i po vyřešení sledovat chování všech zúčastněných, nesmíme zklamat oběť, již nikdy by nikomu nevěřila.

9 Shrnutí teoretické části

Ačkoli by práce napsané o problematice šikany vydaly na mnoho objemných knih, nedá se říct, že by v praxi ubylo problémů. V závislosti na prostředí, situaci a především osobnosti oběti se zážitek šikany může stát celoživotním traumatem, ze kterého se postižený již nikdy nevzpamatuje. Fakt, že v útlém věku se k jedinci obrátí celá velká sociální skupina zády, ignoruje ho a nebo mu soustavně ubližuje, si ponese celý svůj život. Odrazí se to i na jeho začlenění v následném pracovním procesu, v rodině, při výchově jeho vlastních dětí a na celkovém postoji tohoto jedince k lidem.

Je důležité, abychom se snažili tomuto nešvaru předcházet a pokud se vyskytne, na jeho řešení se musíme pečlivě podílet a potrestat exemplárně viníky, nebát se řešení tohoto problému. Mnohdy je to velmi nepopulární role, která ze strany pedagoga vyžaduje mnoho sebezapření, volného času a důslednosti ve svém rozhodování. Nemalou roli zde sehrává i spolupráce s rodiči jak oběti, tak bohužel i agresora a ta je skoro vždy velmi problémová.

Velmi důležitá je nestrannost osoby, která tento problém řeší, nesmí se nechat ničím a nikým ovlivnit a ani zastrašit jak se v dnešní době bohužel děje. Zde je velmi důležité zázemí, které má pracovník řešící šikanu.

II EMPIRICKÁ ČÁST

1 Formulace cíle a dílčích otázek výzkumu

Řešení problému šikany je v současné době velmi aktuálním tématem bohužel již na všech stupních našich škol počínaje mateřskými. Tento fenomén je stále více medializován.

Cílem této bakalářské práce je seznámení se, ze současným stavem šikany na středních školách. Vybrala jsem si Střední odborné učiliště Domažlice, škola Stod. Výzkum byl proveden v oborech kadeřník a kuchař-číšník a mechanik elektronik.

Stanovení otázek pro výzkum

Hlavní výzkumná otázka :

Jaké mají studenti a učitelé zkušenosti se šikanou a jejím řešením?

Dílčí výzkumné otázky :

Setkáváte se na Vaši škole s problémem šikany ?

Projevuje se rozdílnost pohlaví i na přístupu k šikaně , kdo je více lhostejnější , děvčata či chlapci?

Jaké jsou reakce oběti šikany, reaguje chlapec jinak než dívka?

Jakou strategii šikanování zvolili agresori na zmíněné škole?

2 Metody výzkumu

Pro svůj výzkum jsem si zvolila metodu, která je zaměřena na získávání podkladů z vyplněných dotazníků. Struktura dotazníku je standardní: první část je vstupní, následuje druhá část (vlastní otázky) a závěr je poděkování.

Dotazník je anonymní a obsahuje 20 otázek, které jsou otevřené, uzavřené a polo-uzavřené. Je rozdělen do dvou částí, z nichž první část 12 otázek vyplňovali všichni respondenti, zbývající otázky vyplňovali jen ti, kterých se problematika šikany osobně dotkla.

Dotazník je součástí této bakalářské práce a je umístěn v Přílohách Bakalářské práce jako Příloha č. 1.

3 Výzkumný soubor

Výzkumný soubor respondentů tvoří studenti čtyř tříd 3. ročníků Střední školy Stod, obor kuchař–číšník, kadeřník, mechanik elektrotechnik.

Dotazník vyplňovali studenti, kteří již dovršili plnoletosti a nebylo tedy nutné žádat o souhlas jejich zákonné zástupce, rodiče.

Celkem odpovídalo 144 studentů, z toho 62 dívek a 82 chlapců. Návratnost rozdaných dotazníků byla stoprocentní. Použitelnost dotazníků stoprocentní.

4 Průběh zvoleného výzkumu

Pro výzkum jsem zvolila střední školu ve Stodě, na kterém jsem v minulosti vykonávala souvislou pedagogickou praxi a jejíž prostředí proto dobře znám. Protože ve Stodě bydlím, mohu posoudit i komunitní zázemí školy.

Úmyslně jsem vybrala studenty třetích ročníků, jednak z toho důvodu, že již na této škole a v kolektivech jsou tři roky a dále proto, že všichni byli již zletilí, takže jsem nemusela žádat jejich rodiče o souhlas s provedením výzkumu.

Třídní učitelé mi umožnili ve svých hodinách rozdat zmíněný dotazník, požádala jsem respondenty o pravdivé odpovědi a objektivní pohled. Po vyplnění dotazníku se rozvinula debata na zmíněné téma. Studenty jsem ubezpečila, že materiály, které odevzdali, jsou jen pro mé výzkumné účely a informace získané z tohoto dotazníku nebudou nijak zneužity a dotazníky samotné pak budou skartovány.

5 Analýza dat a jejich interpretace

V tomto dotazníku jsem se zaměřila na spokojenost žáků ve třídě a ve škole, jak se cítí mezi svými spolužáky. Dále mě zajímá, zdali na této škole dochází k šikaně, jestli je řešena a na jaké úrovni je zde prevence proti šikaně.

Otázka číslo 1

V této otázce jsem se ptala na spokojenost studentů na této škole. Cílem byla zjistit zda se zde cítí příjemně a bezpečně. Jestli se jim ve škole líbí.

Tabulka č. 1 Jak jsou žáci ve své třídě spokojeni.

- 1** **výborně**
- 2** **velmi dobře**
- 3** **dobře**
- 4** **není mi zde příjemně**
- 5** **je mi zde nepříjemně**

Spokojenost ve třídě	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Procenta	Četnost	Procenta	Četnost	Procenta	Četnost
1	32,3	20	29,3	24		44
2	38,7	24	56,1	46		70
3	22,6	14	12,2	10		24
4	6,4	4	0	0		4
5	0	0	2,4	2		2

Většina dotazovaných respondentů oznámkovala klima ve třídě vůči své osobě známkou 1 – 2. Bohužel 4 děvčata známkou číslo 4 a dva chlapci dokonce klasifikovali svoji spokojenost ve třídě známkou nedostatečnou, čili 5. Žáci, kteří hodnotili negativně svůj postoj ke spokojenosti nejsou ze stejné třídy. Příčinou této jejich odpovědi je možná vlastní špatná zkušenost se šikanováním, což mi snad objasní další otázky v dotazníku.

Otázka číslo 2

V následující otázce jsem se ptala, zda mají ve své třídě nebo na škole alespoň jednoho dobrého kamaráda, za kterým mohou jít se svými problémy, radostmi a nejsou tak na všechno sami. Obětí šikany může být podle odborné literatury i dítě, které je izolované

od svých vrstevníků, které je samo a nemá žádného kamaráda. Zde jsem očekávala, že většina studentů má kamarády na této škole a nejsou zde sami.

Tabulka č. 2 Přítomnost přítele ve třídě nebo škole

	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Procenta	Četnost	Procenta	Četnost	Procenta	Četnost
Přítomen ve třídě	93,6	58	87,8	72	90	130
Přítomen ve škole	3,2	2	9,8	8	7	10
Nemá přítele	3,2	2	2,4	2	3	4

Součtem kamarádů ve třídě a na škole jsem se dostala k 97 % žáků, kteří mají svého kamaráda, bohužel 3 % žáků nemají žádného přítele a toto má rozhodně vliv na jejich psychický vývoj, jejich pozitivní vztah ke škole.

Otázka číslo 3

Následující položky jsou zaměřeny na problém šikany. Ptala jsem se zde respondentů, zda se ocitli v roli svědka. Chtěla jsem zjistit, zda respondenti dokáží pomoci při řešení šikany, zdali jsou ochotni svědčit a pomoci tak svému spolužákovi, jestli se častěji chlapci nebo děvčata postaví do role svědka.

Tabulka č. 3 Respondent v roli svědka

Role svědka při řešení šikany	Dívky		Chlapci		Celkem	
	Procenta	Četnost	Procenta	Četnost	Procenta	Četnost
ANO	27,4	17	4,9	4	14,6	21
NE	72,6	45	95,1	78	85,4	123

Jak jsem předpokládala, z této kalkulace vyplývá, že děvčata jsou častěji ochotná a přístupnější k veřejné pomoci oběti a to formou svědectví. Chlapci zůstávají raději v pozadí a řeší konfrontaci se šikanou v mnohých situacích spíše okamžitou fyzickou pomocí oběti. Je ale chvályhodné, že se najdou mladí lidé, kteří jen nepřihlížejí násilí páchanému na druhých, ale jsou ochotni svým spolužákům i pomoci.

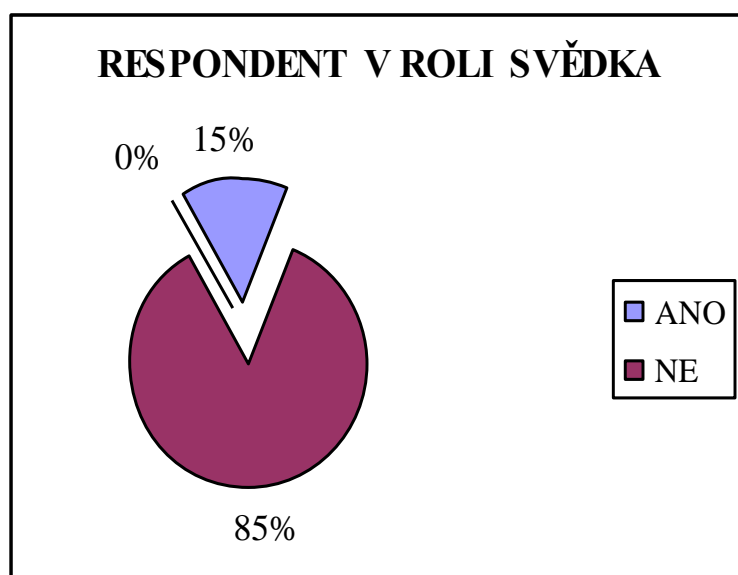
Zde jsem si kladla za úkol zjistit, zda na této škole jde v případě šikany spíše o šikanu psychickou nebo fyzickou. Respondenti mohli zaškrtnout i několik variant a nemuseli se omezit než na jednu z vyjmenovaných.

Tabulka č.3 Způsob ubližování

Způsoby ubližování	procenta	Četnost
Bití	3,47	5
Posměch	38,88	56
Ignorování	19,44	28
Fackování	2,77	4
Kopání	2,77	4
Výsměch	28,47	41
Urážka rodiny	10,41	15
Kyberšikana – natáčení	45,13	65
Ničení věcí	8,33	12
Braní osobních věcí	17,36	25
Sebírání jídla	1,38	2
Zabavování peníz na oběd	9,02	13

Nejčastěji se respondenti setkali s neverbální formou šikany s šikanou psychickou a to je pomluva, posměch a urážky a výsměch. Poměrně často udávají i zcizování ať už osobních věcí , uvedlo 25 respondentů a nebo i finančních prostředků – uvedlo 13 dotazovaných.

Graf zaznamenal celkový pohled na zapojení se jako svědek šikany.

Otázka číslo 4

Zde jsem se chtěla dozvědět, zdali jsou respondenti ochotni pomoc nebo jen nečinně přihlížejí jak je páčáno násilí na spolužákovi.

Tabulka č.4

Chování	Četnost
Zastanu se ho	25
Nevšímám si ho	45
Nepletu se do toho	65
Snažím se mu / ji pomoci	34
Také se přidám a ubližuji	12
Okřiknu je ať s tím přestanou	67
Bavím se tím	76
Bojím se do toho plést, aby se to neobrátilo proti mě	98

Respondenti dle zjištěných výsledků zatržili několik variant. Zřejmě si nebyli jisti jednoznačnou odpovědí, je to ale pochopitelné protože pokud si ničeho nevšímám tak se zároveň ani do ničeho nepletu. Pokud se spolužáka zastanu, zároveň agresora okřiknu. Proto výsledek nemůže odpovídat počtu respondentů, kteří test vyplňovali.

Otázka číslo 5

Tato otázka měla odhalit chování respondentů ke spolužákovi, který je jim nesympatický, nemají ho rádi.

Tabulka č. 5 Jak se chováš ke spolužákovi, který Ti není sympatický ?

Chování	procenta	Četnost
Nevšímám si ho	11,11	16
Urážím ho a nadávám mu	8,33	12
Pomlouvám ho před ostatními	18,05	26
Nebavím se s ním, , ignoruji jej	24,99	36
Ubližuji mu fyzicky	2,77	4
Nepomohu mu, když mu ubližují	3,47	5
Chovám se k němu, jako k ostatním ve třídě	27,08	39
Zastanu se ho	4,16	6

Zde 39 respondentů odpovědělo, že se k takovému žákovi chovají tak jako k ostatním, 36 žáků se s ním raději vůbec nebaví a přehlíží jej. Pak následují pomluvy a urážky.

Otázka číslo 6

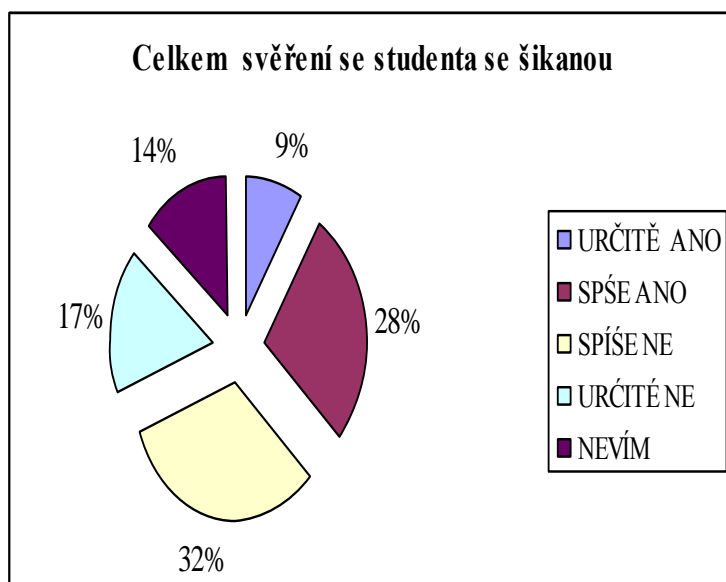
V této otázce se respondentů ptám, zda jsou ochotni se svěřit ostatním, zde jim nedělá problém říci si o pomoc nebo radu.

Tabulka č. 6 Svěření se studenta se šikanou

	Určitě ano		Spíše ano		Spíše ne		Určitě ne		Nevím	
	%	četnost	%	četnost	%	četnost	%	četnost	%	četnost
Dívky	19,35	12	38,70	24	24,19	15	16,12	10	1,61	1
Chlapci	1,21	1	19,51	16	37,80	31	18,29	15	23,17	19
Celkem	9,02	13	27,77	40	31,94	46	17,36	25	13,88	20

Jak jsem předpokládala, sdílnější jsou děvčata, chlapci to považují za slabost a neuvědomují si, že tím nepřímě nahrávají agresorům, kteří jsou pak stále vynalézavější ve svém šikanování a více se dovolí k obětem. Nemusejí se bát odhalení. Avšak jako pozitivní ukaz se jeví kladná nebo částečně kladná odpověď u 36,8 % dotazovaných studentů.

Graf znázorňuje celkový výsledek zkoumané otázky, není rozlišeno, jak odpovídala děvčata a jak chlapci.

Otázka číslo 7

Zde jsem byla zvědavá, zdali se studenti dokáží o svém problému poradit se svým vyučujícím, nebo zvolí raději možnost svěření se jen svým vrstevníkům.

Tabulka č. 7 Požádal bys o pomoc učitele

	Určitě ano		Spíše ano		Spíše ne		Určitě ne		Nevím	
	%	četnost	%	četnost	%	četnost	%	četnost	%	četnost
Dívky	14,51	9	19,35	12	40,32	25	16,12	10	9,67	6
Chlapci	1,21	1	6,09	5	24,39	20	30,48	25	37,80	31
Celkem	6,94	10	11,80	17	31,24	45	24,30	35	25,69	37

Bohužel se mé obavy potvrdily a většina studentů by se nesvěřila nebo neví jak by reagovali. 45 studentů by se spíše nesvěřilo, 35 studentů ví, že by určitě nešlo „žalovat“, a 37 respondentů neví, což by se dalo brát jako pozitivní jev, neboť lze předpokládat, že se osobně se šikanou nesetkali, takže nevědí jak by reagovali a zda by chtěli daný problém vůbec řešit.

Otázka číslo 8

Respondenti se měli zamyslet, zdali je pro ně přijatelnější svěřit se s problémem šikany raději svým blízkým, nebo kamarádům a cizím lidem.

Tabulka č. 8 Požádání o pomoc rodinu.

	Určitě ano		Spíše ano		Spíše ne		Určitě ne		Nevím	
	%	četnost	%	četnost	%	četnost	%	četnost	%	četnost
Student	38,88	56	36,80	53	11,80	17	3,47	5	9,02	13

Byla jsem mile překvapena, protože většina studentů má důvěru ke svým rodičům, sourozencům a jsou ochotni sdělit svůj problém a požádat o pomoc. To svědčí o funkční rodině o důvěře dětí v rodiče o emočně stálém prostředí, které je nezbytné pro zdravý vývoj dospívajícího jedince.

Jen doufám, že v této situaci pak nezklamou sami rodiče. Většinou si totiž tento problém nepřipouštějí a už vůbec neuvažují o tom, že by se daný problém mohl týkat právě jejich dětí. Dost často se stává, že rady, které dětem pak dávají jsou chybné a nerozumné. Rady typu : „ musíš to vydržet, tak je neprovokuj“ atd. Děti pak často zůstávají se svým problémem samy a již nenajdou odvahu se svěřit komukoliv jinému. Je velmi důležité aby děti cítily od svých blízkých emoční podporu, pocit bezpečí a ochrany.

Otázka číslo 9

Tato otázka měla odhalit, nakolik jsou respondenti schopni se bránit a jaké prostředky na svou obranu by použili.

Tabulka č. 9 Odhodlání respondentů bránit se proti šikaně

	Určitě ano		Spíše ano		Spíše ne		Určitě ne		Nevím	
	%	četnost	%	četnost	%	četnost	%	četnost	%	četnost
Student	49,30	71	22,22	32	12,49	18	4,16	6	11,80	17
Děvčata		25		9		6		6		16
Chlapci		46		23		12		0		1

Většina respondentů, více jak polovina dotázaných odpověděla kladně. Je znát, že otevřená informovanost studentů i rodičů o problematice šikany a možnostech jejího řešení má pozitivní vliv na nový pohled na tento problém. Zde je velmi důležitá spolupráce všech zúčastněných.

Z odpovědí respondentů vyplývá, že chlapci by si snáze poradili a dovedli se bránit nežli děvčata, ale i ona jsou rozhodnuta se bránit, ať již sama nebo s pomocí rodičů, spolužáků, kamarádů a v neposlední řadě i profesorů.

Děvčata by ráda problém řešila spoluprací s rodičů a školy. Navrhovala řešení problému domluvou agresorovi i za asistence policie v závažnějších případech. Popisovala, že pro ně funguje jako velká psychická podpora i to, že se mohou svěřit a že jsou vyslyšena.

Chlapci by řešili problém též svěřením se rodičům, ale již radikálněji by postupovali poté proti agresorovi.

Otázka číslo 10

Touto otázkou jsem zjišťovala jaký postoj mají studenti k jinému studentovi, který ve škole ubližuje druhým, fyzicky nebo psychicky týrá ostatní. Chtěla jsem znát odpověď na problém řešení šikany, respektive na jejím potrestání.

Tabulka č. 10 Měla by být šikana ve škole šikana potrestána?

	Děvčata	Chlapci	Součet
ANO	59	75	134
NE	0	7	7
NEVÍM	3	0	3

Bohužel jsem odpověďmi byla nemile překvapena, když 3 děvčata neuměla zaujmout postoj k této problematice, ale ještě více mě znepokojila skutečnost, že 7 respondentů – chlapců odpovědělo záporně a tím dalo najevo svůj nesouhlas k potrestání takto závažného přestupku. Jejich negativní postoj lze vysvětlit dvěma způsoby. Prvním z nich je předpoklad, že šikanu nepovažují za hrubý přestupek, nebo se jedná o sympatie k agresorovi, který si vyhlédl jako oběť v kolektivu neoblíbeného spolužáka, nebo spolužačku. Druhý a to je již více alarmující problém, že oněch 7 studentů jsou sami agresori šikany, kteří si neuvědomují závažnost svého chování a nedokáží být kritičtí k sobě.

Druhou částí mé otázky byla podotázka: Kdo by měl mít pravomoc potrestat agresor, a jakým způsobem. Na tuto otázku měli odpovídat jen ti, kteří souhlasili s potrestáním agresora šikany. K mému překvapení na ni odpověděli všichni, tedy i ti, kteří nevěděli nebo by agresora nepotrestali. Nejčastější odpovědí bylo potrestání třídním učitelem a ředitelem školy, a to způsobem udělení důtky nebo snížení známky z chování. Jedenáct respondentů navrhovalo veřejné projednání před celou školou s agresorem šikany a nařízením veřejně prospěšných prací na půdě školy. Celkem čtyři, ze všech dotázaných respondentů by šikanu řešili radikálně a to za přítomnosti policie a následným vyloučením ze školy. Několik studentů by zavedlo tělesné tresty, které by prováděli sami studenti, tzv. „Uličku,,

Otázka číslo 11

V následující položce zjišťuji, jestli se někdo z respondentů stal sám obětí šikany a kde k šikaně nejčastěji docházelo. Chci zde také zjistit zdali k šikaně dochází častěji na půdě školy nebo mimo školu a tudíž v místech, kde již není možný dozor profesorů.

Tabulka č. 11 Je ti ve škole ubližováno, pokud ano, jak často ?

	Dívky–četnost	Chlapci–četnost	Celkem	
			Četnost	Procenta
Skoro každý den	3	1	4	2,77
Skoro každý týden	5	3	8	5,55
Jedenkrát v měsíci	10	0	10	6,94
Nikdy	44	78	122	84,72

Zde jsi myslím, že respondenti neodpovídali pravdivě a to na základě jejich dřívějších odpovědí. Obávám se, že většina studentů, pomlouvání, nadávání a ignorování ještě zdaleka nebere jako projev šikany, spíše jako něco zcela normálního a bohužel i běžného.

V následující podotázce jsem oslovila všechny respondenty, neboť jsem chtěla získat co nejobektivnější obraz o prostorech, kde nejčastěji útočí agresori na své oběti.

PROSTORY	Četnost
Cestou do školy	43
V šatně	12
Ve třídě	9
O přestávce na chodbě	7
V tělocvičně	4
Na WC	25
Na obědě v jídelně	14
Cestou domů	56

Předpokládala jsem, že nejčastějším místem šikany bude třída, zde totiž tráví respondenti nejvíce času a o přestávce jsou zde prakticky bez dozoru. Můj předpoklad se nepotvrdil, šikana na této škole je spíše záležitostí mimoškolního prostředí. Agresori se na své oběti zaměřují především cestou do školy a domů, tedy tam kde nemohou být přistiženi členy profesorského sboru.

Pozitivní na tomto výsledku je, že si studenti nejspíše uvědomují, jaké následky může mít jejich chování, pokud budou přistiženi a že na této škole tedy velmi kvalitně funguje prevence proti šikaně. Bohužel není možné zabezpečit i prostory mimo školu, to je spíše práce pro rodiče nebo policii, pokud zde dochází k šikaně. Ale i zde může velmi dobře pomoci rodičům škola, pokud dojde ke spolupráci školy a rodiny. Také spolužáci se mohou aktivně podílet na pomoci. Respondenti mohli v této položce zaškrtnout několik odpovědí.

Otázka číslo 12

Tento dotaz měl za cíl zjistit, kolik respondentů z dotazovaných 144 je obětmi šikany a kolik z nich je ochotno se s tímto problémem svěřit a požádat o pomoc.

Tabulka č. 12

Svěřil jsi se o šikanování někomu a pokud ano, pomohl Ti a viník byl potrestán?

Svěřil jsi se	
ANO	9
NE	4

Pomohl Ti	
Ano	7
SPIŠE ANO	0
SPIŠE NE	1
NE NEPOMOHL	0

Potrestání viníka	
Ano	137
NE	7
ČÁSTEČNÉ ANO	0
NE ZCELA	0

Pozitivním zjištěním je skutečnost, že ze 13 lidí, kteří jsou oběťmi šikany se devět lidí svěřilo a sedm respondentů, kteří se svěřili s problémem našlo pomoc. Je ovšem velmi důležité, aby, pokud dojde k prošetřování šikany, byl viník potrestán. V případě, že nedojde k vyšetření celého incidentu a agresor nebude potrestán, získají ostatní studenti nežádoucí zkušenost, a to tu, že je možné takovéto chování, aniž by následoval trest a účastník změnil nežádoucím způsobem postoj k sociálním normám. Toho se týká následující dotaz na studenty a to, zdali byl agresor potrestán.

6 Shrnutí výsledků

V páté kapitole jsem se věnovala analýze a interpretaci zjištěných dat, nyní bych přistoupila k rekapitulaci výsledků a zodpovězení výzkumných otázek.

6.1 Dílčí výzkumné otázky

Zde jsem se zaměřila na nejdůležitější otázky při řešení šikany a boji proti ní.

Objevuje se na vybrané střední škole šikana? Jak je řešena? Jak se proti šikaně působí preventivně?

Zjistila jsem, že svědkem šikany na této škole se stalo z celkového počtu 144 oslovených respondentů 21 studentů, z toho 17 děvčat a 4 chlapci. Respondenti nejčastěji uvádějí, že byli svědky ponižování, posměchu, ale dále uvádějí, že některé oběti jsou i fyzicky napadány a bity. Také dochází k ničení věcí a drobným krádežím.

Bohužel jsem zjistila, že i na této škole jsou studenti, kteří jsou oběťmi šikany, ale i oni si uvědomují důležitost radikálního řešení dané situace a z celkového počtu třinácti respondentů, kteří přiznali, že jsou oběťmi agresorů o pomoc požádalo 8 z nich. Velmi pozitivní je výsledek, že z těchto osmi studentů se sedmi z nich dostalo pomoci a v sedmi případech byl i viník potrestán.

Jaká je strategie agresora proti oběti?

Je zde patrné, že agresor se zaměřuje spíše na psychickou agresi, tedy na ponižování, ignoraci, zesměšňování oběti, což není viditelné a snadněji se zapře o to však hůře dokazuje. Ale jak jsem již komentovala v předchozí odpovědi, na této škole se studenti nebojí vystoupit proti agresorům a jsou ochotni podat informace o šikaně a nebojí se konkrétně jmenovat zúčastněné.

Jak jsem předpokládala děvčata se projevila jako méně lhostejná k problému šikanování svých spolužáků. Chlapci spíše řeší problémy sami, bez pomoci druhých. Prostě kamarádovi pomohou proti agresorovi vlastní obranou.

Jak žák v roli oběti je schopen reagovat a je ochoten se bránit?

V otázce č. 9 jsem zjišťovala odhodlání bránit se v případě napadení, šikanování. Zde jsem zjistila, že dvě třetiny dotazovaných by se postavilo agresorovi a bránili by se. Je to zřejmě odraz na pozitivní výsledky při potlačování šikany, kde se ve více jak 95 % případů vyřešilo. Svědčí to o tom, že na této škole je vytvořeno kladné zázemí a studenti zde mají pocit bezpečí a podpory ze strany profesorského sboru.

Předpokládala jsem, že chlapci budou mít větší odhodlání a odvahu se bránit. Mají k tomu přirozené fyzické schopnosti to se potvrdilo a více jak polovina chlapců by se postavila na odpor agresorovi. U děvčat je to 40 %, ale i to je velmi dobrý výsledek.

Zde je zřejmé, že osvěta v otázce potlačení a potrestání šikany se vyplácí a mnozí agresoři si rozmyslí nést následky, kterých jsou si plně vědomi.

ZÁVĚR

Cílem mého výzkumu bylo zjistit, zda studenti této střední školy mají zkušenosti s problémem šikany a do jaké míry jsou v tomto problému zainteresováni. Můj dotazník vyplňovali studenti třetích ročníků, Ti kteří dovršili plnoletosti. Celkem dotazník vyplňovalo 144 respondentů z toho 62 děvčat a 82 chlapců.

Více než polovina studentů je ve své třídě spokojena. Skoro všechna děvčata mají ve třídě nebo na škole kamaráda/ku/, chlapců pak více než polovina. Tento výsledek již předurčuje další výsledky ve výzkumu.

Svědkiem šikany se stalo 17 dívek a 4 chlapci. Na základě dotazníku jsem zjistila, že i na této škole k šikaně dochází, a to ve 13 případech. Z toho našlo odvahu se svěřit a požádat o pomoc 9 studentů, v 7 případech došlo ke zjednání nápravy v jednom případě se nepodařilo dotýčenému pomoci, jeden respondent se k otázce pomoci nevyjádřil.

Podle získaných poznatků dochází zejména k psychickému nátlaku na oběť a to k pomluvám a posměchu. Spolužáci jsou nekompromisní k otázkám módy, oblékání, účesů, ale i štíhlosti a naopak ke tloušťce. Často právě tyto aspekty jsou podkladem pro jejich posměch a pomluvy. Bohužel tomuto nešvaru napomáhá i dnešní tak chaotická doba a značné rozdíly ve finančních poměrech jednotlivých rodin. Mnozí studenti jsou ze sociálně slabých rodin, a nemohou tedy nosit značkové oblečení a nemají drahé technické pomůcky, ať již notebooky, mobily, tablety. Nejezdí do školy vlastními auty, ale hromadnou dopravou. A právě tito studenti se často stávají terčem posměch a pohrdání ze strany těch druhých.

Důležitým aspektem je ale to, že většina studentů je odhodlána tomuto chování svých vrstevníků se bránit a nenechat si toto chování líbit. Více jak dvě třetiny studentů by se svěřilo rodičům s tímto problémem, pokud by se jich týkal, a požádalo by je o pomoc. Velmi pozitivním momentem je, že většina studentů souhlasí s tím, že je nutné tento problém řešit a viníky exemplárně potrestat.

Na základě faktů, zjištěných výzkumem na Středním odborném učilišti Domažlice, škola Stod jsem došla k závěru, že je zde kvalitně vedena prevence potlačování problému šikany a žáci mají důvěru ke svým profesorům a rodičům.

RESUMÉ

V této bakalářské práci jsem se zabývala jednou z nejrozšířenějších problémů naší společnosti, nešvaru, který se stal velkým problémem ve školách a to školní násilí - šikana. Existence šikany se objevuje nejen školních zařízeních, ale také na dalších místech, jako je rodina, pracoviště, zájmové kroužky atd.

Teoretická část se zabývá vymezením nejen pojmu šikanování, ale i jejími novotobými formami. Pokusila jsem se zde objasnit i úskalí při řešení a prevenci šikany. Pro správné a včasné řešení šikany je nutné ji dobře diagnostikovat, vybrat správnou nápravu a především nezapomenout na účelná preventivní opatření.

V praktické části jsem se zaměřila na výzkum míry šikany mezi studenty střední odborné školy Domažlice, škola Stod. Výzkum se zabýval celkovou atmosférou v třídních kolektivech, ochotou zabránit šíření šikany ze strany studentů, jejich pomoci šikanovanému spolužákovi.

Na závěr bych chtěla doporučit rodičům, aby se svými dětmi mluvili, všímali si změny v jejich chování. Váš syn nebo dcera by měli vědět, že ve vás mají oporu a najdou pomoc a pochopení. Nedopust'te, aby někdo ubližoval vašemu dítěti.

Dětem bych chtěla připomenout, že nemají mít strach se svěřit dospělým se svými problémy a připomenout jim, že jsou různé nadace, kam se mohou obrátit a pomoc, jako je Nadace O₂, Linka bezpečí a mnohé další.

Učitelům bych chtěla doporučit, aby i přesto, že jsou na ně kladeny stále náročnější úkoly a volného času jim moc nezbyvá, všímali si i sebemenších náznaků šikany a tvrdě ji trestali.

RESUMÉ

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

- ČÁP, J., MAREŠ, J. Psychologie pro učitele. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. 655s ISBN 978-80-7367-273.
- ČERMÁK, I. *Lidská agrese a její souvislosti*. 1. vyd. Žďár nad Sázavou : Fakta v.o.s, 1998. 204 s. ISBN 80-902614-1-8.
- BENDL, S. *Prevence a řešení šikany ve škole*. 1. vyd. Praha 6 : ISV nakladatelství, 2003. 197 s. ISBN 80-86642-08-9.
- BOURCET, S. GRAVILLONOVÁ, I. *Šikana ve škole, na ulici, doma : Jak bránit své dítě...* 1. vyd. Praha : Albatros, 2006. 71 s. ISBN 80-00-01552-8.
- GAVORA, P. *Učitel a žáci v komunikaci*. Brno: Paido, 2005. 165 s. ISBN 80-7315-104-9.
- GOLDMANOVÁ, J. *Jak si nenechat ublížit : Bezpečnostní průvodce životem pro - náctileté*. 1. vyd. Praha : Portál, 1996. 142 s. ISBN 80-7178-090-1.
- GOLDMANOVÁ, J. *Jak přežít doma, ve škole a mezi kamarády*. 1. vyd. Praha : Portál, 2001. 136 s. ISBN 80-7178-508-3.
- KOLÁŘ, M. *Bolest šikanování*. 2. vyd. Praha : Portál, 2005. 255 s. ISBN 80-7367-014-3.
- KOLÁŘ, M. *Skrytý svět šikanování ve školách: příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. 1. vyd. Praha : Portál, 1997. 127 s. ISBN 80-7178-123-1.
- KOLÁŘ, M. *Nová cesta k léčbě šikany*. 1. vyd. Praha : Portál, 2011. 255 s. ISBN 978-80-7367-871-5
- KŘIVOHLAVÝ, J. *Jak přežít vztek, zlost a agresi*. Praha: Grada Publishing, 2004. 154 s. ISBN 80-247-0818-3.

KYRIACOU, Ch. *Řešení výchovných problémů ve škole*. 1. vyd. Praha : Portál, 2005. 152 s. ISBN 80-7178-945-3.

MARTÍNEK, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Grada Publishing, a. s. Praha 2009. ISBN 978-80-247-2310-5

PARRY, J., CARRINGTON, G. *Čelíme šikanování: sborník metod*. Praha: Metodický materiál Institutu pedagogicko - psychologického poradenství ČR, 1994, 114 s.

ŘÍČAN, P. *Agresivita a šikana mezi dětmi: Jak dát dětem ve škole pocit bezpečí*. 1. vyd. Praha: Portál, 1995, 95 s. ISBN 80-7178-049-9.

ŘÍČAN,P., JANOŠOVÁ, P. *Jak na šikanu*. 1.vyd. Grada Publishing, a. s., 2010. 160 s. ISBN 978-80-247-2991-6

VÁGNEROVÁ, K. *Minimalizace šikany : Praktické rady pro rodiče*. 1. vyd. Praha : Portál, 2009. 152 s. ISBN 978-80-7367-611-7.

VÁGNEROVÁ, K. *Psychologie pro pomáhající profese..* 1. vyd. Praha : Portál, 1999. 448 s. ISBN 80-7178-214-9

Elektronické zdroje:

MŠMT. *Metodický pokyn ministra školství, mládeže a tělovýchovy ČR k prevenci a řešení šikanování mezi žáky škol a školských zařízení* - Čj.: 28 275/2000-22 ze dne 8.12.2000 [online]. [cit. 2012-01-14].

Minimalizace šikany [online]. 2008 [cit. 2012-01-09]. Co je to kyberšikana a co s ní mohu dělat?. Dostupné z WWW: <<http://www.minimalizacesikany.cz/novinky/2-novinky/175-co-je-to-kyberikana-a-co-s-ni-mohu-dlat>>.

Světová zdravotnické organizace WHO [online]. 2011 [cit. 2012-01-09].
Učitelé se obávají šikany od žáků, mnozí uvažují o odchodu. Novinky.cz [online]. 2009-12-29 [cit. 2012- 1-14].

Směrnice o boji proti pohlavnímu zneužívání a pohlavnímu vykořisťování dětí a proti dětské pornografii Směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/92/EU [online]. 2011 [cit. 2012-01-09].

www.mojeenergie.cz/cz/smernice-evropskeho-parlamentu-a-rada

www.odrogach.cz/skola/sikana-a-nasili/charakteristika-obeti.html [online] [cit. 2012- 1-14].

Projekt E-Bezpečí [URL: <http://www.e-bezpeci.cz>](http://www.e-bezpeci.cz). [online] [cit. 2011- 11-18].

Zákony www.zakonynawebu.cz/ [online] [cit. 2011- 11-18].

sikana.i-extra.net/mobbing-bossing-sikana-na-pracovisti/ ze dne: 18.11.2008 [online] [cit. 2012- 1-14].

PŘÍLOHY :

**PŘÍLOHA Č. 1
ANONYMNÍ DOTAZNÍK**

**PŘÍLOHA Č. 2
NEPŘEHLÉDNI, TRÁPÍŠ-LI SE KVŮLI ŠIKANĚ - POMOHU TI!**

**PŘÍLOHA Č. 3
ŠIKANA – PROJEKT MINIMALIZACE ŠIKANY,**

Příloha č. 1

- a) Nevšímám si ho
- b) Urážím ho a nadávám mu
- c) Pomlouvám ho před ostatními
- d) Nebavím se s ním, ignoruji jej
- e) Ublížuji mu fyzicky
- f) Nepomohu mu, když mu ubližují
- g) Chovám se k němu jako k ostatním ve třídě
- h) Zastanu se ho

6) Pokud by ses stal obětí šikany, svěřil by ses někomu?

- a) Určitě ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Určitě ne
- e) Nevím, co bych v dané situaci dělal

7) Pokud by Ti opakovaně ubližovali, myslíš si, že je důležité abys požádal o pomoc učitele?

- a) Určitě ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Určitě ne
- e) Nevím, co bych v dané situaci dělal

8) Pokud by Ti opakovaně ubližovali, myslíš si, že je důležité abys požádal o pomoc rodinu?

- a) Určitě ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Určitě ne
- e) Nevím, co bych v dané situaci dělal

9) Pokud by Ti bylo ubližováno, myslíš si, že bys našel odvahu a bránil se?

- a) Určitě ano
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Určitě ne
- e) Nevím, co bych v dané situaci dělal

Napiš jak by ses bránil/a/.

10) Myslíš si, že by měla být šikana ve škole potrestána?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím

Kdo by měl mít pravomoc potrestat agresora

A jakým způsobem.....

11) Bylo Ti ve škole někdy ubližováno, pokud ano jak často?

- a) Skoro každý den
- b) Skoro každý týden
- c) Jedenkrát v měsíci
- d) nikdy

Ve kterých prostorách se šikanování odehrálo (prosím, aby odpověděli i ti, kteří nejsou oběťmi, ale viděli, kde dochází k šikaně)

Cestou do školy - v šatně - ve třídě – o přestávce na chodbě - v tělocvičně - na WC
- na obědě - v jídelně - cestou domů

12) Svěřil jsi se s tím někomu ?

- a) Ano
- b) Ne

Pokud jsi se někomu svěřil, pomohl Ti ?

- a) Ano pomohl
- b) Spíše ano
- c) Spíše ne
- d) Ne nepomohl

Pokud byla šikana vůči Tvé osobě řešena, byl viník potrestán?

- a) Ano
- b) Ne
- c) částečně ano
- d) Ne zcela

Nepřehlédni, trápíš-li se kvůli šikaně Pomohu ti!

Jmenuji se:

Najdeš mě:

Návštěvní hodiny mám:

Telefon:

Vím, že je to moc těžké. Cítíš se sám, je ti smutno, máš strach a nevíš, co máš dělat. Přečti si proto následující řádky.

Co je to šikanování?

Za šikanování se považuje to, když jeden nebo více žáků úmyslně, většinou opakovaně ubližují druhým. Znamená to, že ti někdo, komu se nemůžeš ubránit, dělá, co ti je nepříjemné, co tě ponižuje, nebo to prostě bolí. Strká do tebe, nadává ti, schovává ti věci, bije tě. Ale může ti znepríjemňovat život i jinak. Pomlouvá tě, intrikuje proti tobě, navádí spolužáky, aby s tebou nemluvili a nešíkali si tě.

Proč jsi šikanován?

Není to proto, že jsi špatný, nebo proto, že si to nějak zasloužíš. Chyba není v tobě, ale ve špatných vztazích mezi některými žáky vaší třídy nebo školy. Převládá v nich bezohlednost a násilí. Pamatuj si, že nikdo ti nemá právo ubližovat! Když se ptali jednoho zoufalého žáka, proč o svém trápení neřekl rodičům, odpověděl: „Já nevím, když přijdu domů, tak se na to snažím nemyslet. A doufám, že už to bude lepší." Myslet si, že to bude lepší, je omyl. Nikomu nic neříct je strkání hlavy do písku, které situaci jenom zhoršuje.

Nevzdávej to a udělej následující:

- Obrat' se na mne jako na výchovného poradce. Mohu ti skutečně pomoci, budu ti věřit a neprozradím tě.
- Svěř se svým rodičům.
- V případě, že nenajdeš odvalu říct to mně ani svým rodičům, zavolej na pražskou Linku bezpečí, telefon 800155555. Bezplatně můžeš telefonovat z celé republiky.

Nepotřebuješ k tomu peníze ani telefonní kartu. Tito lidé ti budou věřit, protože nejsi sám, kdo se takto trápí.

Příloha č. 3

Šikana – projekt Minimalizace šikany - letáky

www.minimalizacesikany.cz

Evidenční list

Souhlasím s tím, aby moje diplomová / bakalářská práce byla půjčována k prezenčnímu studiu

v Univerzitní knihovně ZČU v Plzni.

Datum:

Podpis:

Uživatel stvrzuje svým čitelným podpisem, že tuto diplomovou / bakalářskou práci použil ke studijním účelům a prohlašuje, že ji uvede mezi použitými prameny.

Jméno	Fakulta/katedra	Datum	Podpis